

Apie epidemijas

Karantinas kaip būdas užkirsti kelią ligai plisti – reiškiny s senas. Seniausias karantino paminėjimas randamas **Senajame Testamente** – būtina izoliuoti sergančius **raupsais**. Informacijos apie karantiną galima rasti ir senovės graikų gydytojo **Hipokrato** darbuose

Epidemijų metu gydytojai imdavosi priemonių apsisaugoti. Įspūdingiausia ir labiausiai šurpinanti apsauginės aprangos dalis buvo **paukščio snapo** pavidalo kaukė – žmonės manė, kad užkrečiamas ligas nešioja paukščiai. Bet buvo ir praktinė priežastis: į “snapą” dėdavo stipriai kvėpiančių vaistinių žolių, kad nebūtų jaučiamas nuo ligonių ar lavonų sklindantis blogas kvapas.

Gydytojai būtinai nešiodavosi ilgas lazdeles, kuriomis jie liesdavo ligonį ar lavoną ir apsigindavo nuo žmonių, puolančių prašyti sumažinti siaubingas kančias

Nežiūrint tokių apsisaugojimo priemonių, gydytojai užsikrėsdavo, nes ligos plito ne per kvapą nuo ligonio, o per blusų, žiurkių įkandimą, per užkrėstus produktus

Graviūra “Mirties angelas laužia duris maro metu”

J. DELAUNAY PINX.

ENGRAVÉ PAR M. DE BRAY.

L. VASSIER SCULPT.

431 m. prieš Kristų spartiečiai puolė **Atėnus**. Atėnams priklausančių teritorijų gyventojai buvo sutelkti už saugių miesto sienų – žmonių mieste pasidarė labai daug. Tai sudarė sąlygas epidemijai.

Stambus senovės graikų istorikas **Fukididas** (pats persirgęs ta liga) tvirtino, kad **maras** prasidėjo Egipte, o į Atėnus jį atvežė pirkliai. Šiuolaikiniai mokslininkai neturi vieningos nuomonės apie Atėnų epidemijos pobūdį.

Graikų mokslininkai šiuolaikiniais metodais ištyrė Atėnų epidemijos aukų dantis ir maro sukėlėjo (*Yersinia pestis*) nerado, bet rado vidurių šiltinės (*Salmonella enterica serovar Typhi*) sukėlėją.

165-180 m. Romos imperijoje siautėjo **Antonino** arba **Galeno** (graikų gydytojas, aprašęs šią epidemiją) **maras**. Epidemiją atnešė romėnų kariuomenė, grįžtanti iš žygio į Artimuosius Rytus. Šiuolaikiniai mokslininkai mano, kad tai buvo ne maras, o **raupai** arba **tymai**.

Romėnų istorikas **Dionas Kasijus** (155—235) rašė, kad po devynerių metų epidemija vėl prasidėjo – mirė iki 2000 žmonių kasdien – kas ketvirtas susirgęs. Manoma, kad tada mirė 5 milijonai žmonių.

Kai kuriuose imperijos regionuose mirė kas trečias gyventojas. Dėl to sumažėjo romėnų kariuomenės skaičius, o imperijai tai turėjo toli siekiančias pasekmes

Iš Kinijos kilęs Australijos mokslininkas **Rafas de Krespinji** tvirtina, kad 166 m. Kinijoje lankėsi Romos pasiuntiniai, ir tais metais **Kinijoje** kilo maro epidemija – romėnai atvežė ligą į Kiniją

Du šimtmečius siautėjo **Justiniano maras** – nuo 541 m. iki VIII a. vidurio — pirmoji istorijoje registruota maro pandemija. Pandemijos pavadinimas kilo nuo Bizantijos imperatoriaus Justiniano vardo. Pandemijos šaltinis buvo nežinomas, kol 2017 m. filogenetinė analizė patvirtino, kad maro šaltinis buvo **graužikai Kinijoje**

Prekybiniais keliais liga pasiekė Konstantinopolį. Epidemija apėmė Šiaurės Afriką, visą Europą, Centrinę ir Pietinę Aziją, Arabiją, bet praktiškai nepalietė Rytų Azijos. 544 m. Konstantinopolyje mirė po 5 tūkstančius žmonių kasdien, o kai kuriomis dienomis mirusių skaičius siekė 10 tūkstančių

Epidemijos aukomis Rytuose tapo apie 66 milijonus žmonių (žuvo du trečdaliai Konstantinopolio gyventojų), Europoje – iki 25 milijonų

Bizantijos autorius **Prokopijus Kesarietis** rašė, kad nuo maro žmogus niekur negalėjo išsigelbėti – nei saloje, nei urve, nei kalno viršūnėje... visa prekyba apmirė, amatininkai metė darbą

Vienas Antiochijos teisininkas (pats persirgęs maru) rašė, kad užsikrėtimo būdai nesuskaičiuojami: vieni mirė prisilietę prie ligonių, kiti, pabėgę iš užkrėstų miestų, patys nesusirgo, bet nunešė ligą kitiems, buvo ir tokie, kurie praradę visus artimuosius, norėjo numirti, bet liga jų neėmė

Pirmoji “**juodosios mirties**” auka buvo Konstantinopolis 1347 m. Liga į Bizantijos sostinę “atvyko” **Genujos** laivais. Liga nešiojo pirkliai, o kiek vėliau prisijungė pabėgėliai – norėdami apsisaugoti bėgo į kitus miestus ir nešė ligą

1347 m. rudenį į **Aleksandriją** atplaukė laivas, kuriame iš 330 keleivių ir ekipažo gyvi buvo tik penki, kurie numirė uoste. Ligos sustabdyti nebuvo įmanoma. Vienintelė kliūtis jai buvo **Sacharos** dykuma, neleidusi ligai plisti gilyn į Afriką.

Tą patį rudenį Genujos laivai ligą nunešė į **Siciliją**. Ligai plisti padėjo ir tai, kad niekas nerinko lavonų – bijojo liesti. Išmirė trečdalis visų Sicilijos gyventojų

Galiausiai Genujos laivai pasiekė gimtąjį uostą. Kadangi žinia aplenkė laivus, Genujos gyventojai neleido laivams įplaukti į uostą – laivai buvo apšaudyti. Tačiau paskutinę metų dieną epidemija apėmė Genują – čia mirė apie 100 tūkstančių žmonių

1348 m. pradžioje liga pasiekė **Veneciją**. Čia jau buvo pasiruošta epidemijai – pasisekė išvengti panikos, pogromų, organizuoti tais laikais įmanomą medicininę pagalbą, bet apie 60% gyventojų žuvo. Svarbiausias ligos plitimo kelias čia buvo vanduo

1348 m. vasarą liga smogė **Paryžiui** – pirkliai ir keliautojai “pasistengė”. Čia svarbiausia plitimo priežastimi laikoma siaubinga antisanitarija. Mirė karalienė, profesoriai, aukštieji dvasininkai. Rudenį liga pasiekė britų salas.

Londonė visais būdais stengiasi išvengti panikos: visą žiemą dirbo teismai, parlamentas, muitinė ir kitos valdžios įstaigos. 1349 m. pradžioje karalius **Eduardas III Plantagenetas** pasitraukė iš sostinės. Kartu miestą paliko valdininkai ir dvasininkija. Gyventojai pasijuto palikti likimo valiai ir pradėjo maištauti.

Nikolia Batajus.
Ketvirtas
Apokalipsės
raitelis, tarp
1373 m. ir
1387 m.

Rusios žemėse epidemija taip pat
“pabuvojo”: išnaikino Pskovo, Gluchovo
miestų gyventojus, daug žmonių mirė
Maskvoje ir Kijeve

Maskvos valdovas **Simeonas Išdidusis**,
vos gavęs žinią apie epidemiją, nutraukė
susisiekimą su Aukso Orda, uždarė visas
valstybės sienas ir įvedė griežčiausią
karantiną

Galimas daiktas, kad “juodoji mirtis” Rusios nebūtų palietusi visai, jei ne **Pskovo** (tada Maskvos kunigaikštystei nepriklausė) pirklių godumas – jie nenutraukė prekybos su maro apimtu Hamburgu. 1352 m. maras išplito **Maskvos Didžiojoje Kunigaikštystėje** (1353 m. mirė Simeonas Išdidusis, du jo sūnūs ir brolis). Bet Rusios nuostoliai buvo daug mažesni, negu Europos

Skandinavija nukentėjo netolygiai: kai kuriuose rajonuose nebuvo nė vienos mirties, salose su daug gyventojų buvo daug mirčių. Mirė visi **Grenlandijos** gyventojai, o **Islandija** beveik nenukentėjo

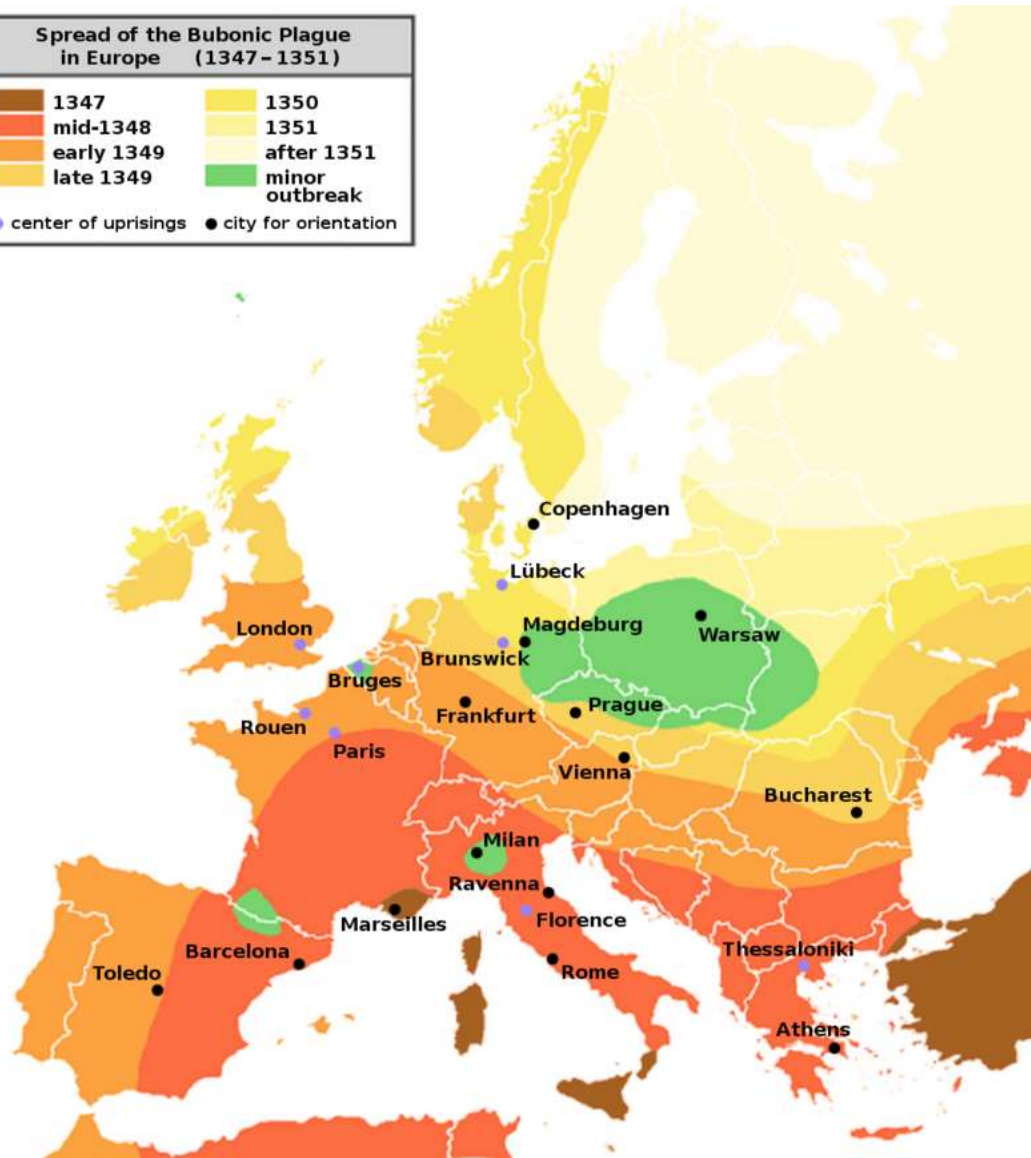
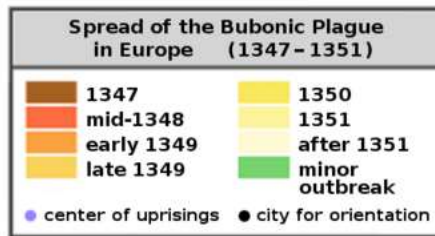
Žmonės negalėjo patikėti, kad liga plinta savaime – buvo ieškoma nuodijtojų, įtarus sergant žmogus buvo čiumpamas ir tempiamas į lazaretą, kuris buvo tokia baisi vieta, jog žmonės žudydavosi, kad tik tenai nepatektų.

Į lazaretą gabendavo ir sveikus turtingus žmones, kad galėtų pasipelnyti tuščiaame name. Suvokdami, kad rytojus gali ir neateiti, žmonės girtavo, pinigus leido lengvo elgesio moterims, kas padėjo epidemijai dar labiau išplisti.

Numirėliams rinkti ir laidoti buvo pasitelkiami **katorgininkai** (žadant laisvę ir pinigų), kurie žudė, grobė turta, specialiai lavonus valkiojo gatvėmis, kad epidemija labiau plistų, į duobes kartu su mirusiais metė dar gyvus sergančius.

Buvo manoma, kad ligos atsikratyti galima perduodant ją kitam. Dėl to ligoniai specialiai grūsdavosi turgavietėse, bažnyčiose, o kai kas tokiu būdu susidorodavo su savo priešininkais. Ligos platinimu visur buvo kaltinamos trys grupės gyventojų: satanistai (“tamsiujų dievų” garbintojai), raupsuotieji ir žydai

“Juodosios mirties” išplitimas Europoje

Kai kas tvirtina, kad “juodoji mirtis” prasidėjo Gobio dykumoje

Maro stulpas
Vienoje
(tokie stulpai
buvo statomi
masinėse
maro aukų
kapavietėse)

Bretanėje gyvenęs **Henrikas Tiudoras** 1485 m. Vasarą išsilaipino Velse, nugalėjo karalių Ričardą III, įžengė į Londoną ir tapo karaliumi **Henriku VII**. Jo kariuomenė, kurioje buvo daug samdinių iš Bretanės, atnešė nežinomą ligą, kuri gavo “**angliško prakaito**” pavadinimą. Londone per mėnesį numirė keli tūkstančiai žmonių. Po to epidemija nurimo.

1492 m. liga pasiekė **Airija**, nors kai kurie tyrinėtojai tvirtina, kad tai buvo **šiltinė**.

1507 m. ir 1517 m. “angliškas prakaitas” siautėjo visoje šalyje. Oksforde ir Kembridže išmirė pusė gyventojų.

Maždaug tuo metu “angliškas prakaitas” pasiekė žemyną – **Kalė** ir **Antverpeną**.

1528 m. pavasarį liga pasiekė Londoną ketvirtą kartą. Šį kartą liga sparčiai plito žemyne – pasiekė Hamburgą, Šveicariją, Novgorodą Didįjį, Norvegiją, Švediją. Visur epidemija trukdavo ne ilgiau, kaip dvi savaites. **Prancūzija** ir **Italija** nebuvo paliestos

Buvo daugybė bandymų nustatyti, kas sukėlė “anglišką prakaitą”, bet kol kas tai lieka neišaiškinta, nes nepakanka medžiagos analizei

1654 m. **Maskvos valstybę** (kitaip – Rusų valstybė) vieną pirmųjų pasiekė maras, kurį atnešė **Krymo** pirkliai. Caras **Aleksejus Michailovičius** ėmėsi žiaurių karantino priemonių: Maskvos miestas buvo apsuptas, užsikrėtusių žmonių namai deginti kartu su daiktais. Svarbiausios dezinfekcijos priemonės buvo ugnis, vanduo ir speigas

Net svarbiausios siuntos iš užsienio buvo atidaromos prie valstybės sienos, tekstai diktuojami kitoje lauko pusėje sėdinčiam valdininkui, kuris užrašydavo tekstą, o dokumento originalas buvo tuoj pat deginamas. Pinigai buvo plaunami stipriu acto tirpalu. Tada sostinėje mirė 6095 žmonės

Užsienyje pasibaisėjo rusų karantino žiaurumu, o iš caro šaipėsi. Nežiūrint to, 1664 m. sužinojęs apie epidemiją **Anglijoje**, Aleksejus Michailovičius nutraukė visus ryšius su šia šalimi.

Bet Europa netrukus nustojo juoktis – 1665 m. maras nužudė 40% **Londono** gyventojų. **Vienoje** 1679 m. nuo maro numirė 76 tūkstančiai žmonių, **Prahoje** 1683 m. – 83 tūkstančiai žmonių. Maras siautėjo **Vokietijoje, Austrijoje, Osmanų imperijoje**

Šiaurės karo (1700–1721 m.) metu daugelyje vietų aplink Baltijos jūrą, Centrinėje ir Rytų Europoje buvo **maro** protrūkiai. Pirmiausia liga fiksuota vienoje švedų karo ligoninėje 1702 m. Prekybos ir karo keliais liga 1709 m. pasiekė **Prūsiją**. (Galima paskaityti **levos Simonaitytės** *“Aukštųjų Šimonių likimą”*)

Rusų autoriaus teigimu paveikslas, skirtas maldai, kad maro nebūtų, yra Vilniuje

1709 -1711 m. maro epidemija Rusų valstybės sienų neperėjo – Petras I pasinaudojo savo protėvių patyrimu.
Prūsijoje numirė 300 tūkstančių žmonių,
Švedijoje – 100 tūkstančių žmonių

1771-1772 m. maro epidemiją Rusijos imperijoje labai efektyviai sustabdė grafas **Grigorijus Orlovas**: imperatorės Jakaterinos II pasiūstas į Maskvą, jis pakėlė algą gydytojams, tuščioje vietoje “sukūrė” dešimt infekcinių ligoninių, tiems,

kurie savanoriškai izoliavosi, mokėjo pinigus (vyrams po 15 kapeikų per dieną, moterims – 10 kapeikų). Išrašomiems iš ligoninės buvo mokama premija (vedusiems ir ištekėjusioms po 10 rublių, viengungiems po 5 rublius).

1830 m. pietinėse Rusijos imperijos gubernijose prasidėjo **choleros** epidemija. Visos valdžios įstaigos, mokyklos buvo uždarytos, pasilinksminimai uždrausti, prekyba sustabdyta. Visur stovėjo kariuomenės užkardos, gyventojai užsidarė namuose.

Imperatorius **Nikolajus I** atvyko į Maskvą, kas gyventojams padarė įspūdį ir sustabdė paniką. Rusijoje tuomet susirgo 0,5 milijono žmonių, numirė 197 tūkstančiai žmonių. **Prancūzijoje** tuomet mirė 200 tūkstančių

1889—1890 m. **gripo** pandemija buvo **pirmoji pasaulinė**, o ne tik europinė pandemija. Pirmiausia gripas pastebėtas Bucharoje 1889 m. gegužės mėnesį, o lapkričio mėnesį jis pasiekė Peterburgą, Maskvą, Kijevą

Iš Peterburgo liga persimetė į Švediją, kur per aštuonias savaites susirgo 60 % gyventojų. Toliau sekė Norvegija, Danija, Vokietija, Austrija-Vengrija, Roma, Paryžius. Vien tik Madride kasdien mirė iki 300 žmonių. Labai greitai gripas išplito Anglijoje. Pirmas ligonis **JAV** registruotas

1889 m. gruodžio 18 d. Iki gruodžio pabaigos JAV numirė 13 000 žmonių. Toliau gripas plito ir kitose Amerikos valstybėse. 1890 m. kovo mėnesį liga jau siautėjo **Indonezijoje**. Po to sekė Japonija, Australija. Gegužės mėnesį gripas apėmė **Kiniją** ir grįžo į savo išeities tašką **Vidurinę Aziją**.

Ispaniškasis gripas buvo tikriausiai masiškiausia gripo pandemija per visą žmonijos istoriją kaip pagal susirgusių, taip ir pagal mirusių skaičių. Epidemija tęsėsi nuo 1918 m. sausio iki 1919 m. pabaigos. Susirgo ne mažiau, kaip 550 milijonai žmonių (apie 30 % planetos gyventojų).

Laikoma, kad mirė ne mažiau, kaip **50** milijonų žmonių, bet gali būti, kad daugiau (0,9—5,3 % planetos gyventojų).

Epidemijai plisti padėjo karo sąlygos: antisanitarija, didelis žmonių sutelkimas karo belaisvių ir karo pabėgėlių stovyklose, civilių gyventojų nepritekliai.

Nors pirmieji ligoniai registruoti JAV 1918 m. pradžioje, gripas gavo “**ispaniško gripo**” pavadinimą, nes kariaujančių valstybių karinė cenzūra neleido pranešinėti apie epidemiją kariuomenėje ir tarp civilių gyventojų. Dėl to neutrali **Ispanija** pirmoji paskelbė apie pandemiją (1918 m. gegužės mėnesį).

“Ispaniškās gripas”, ligoninė Kanzasē

Dėl techninės transporto priemonių **pažangos** (traukiniai, dirižabliai, greitaeigiai laivai) liga greitai išplito. Kai kuriose šalyse ištisus metus buvo uždarytos viešos įstaigos, mokyklos, teismai, maldos namai, teatrai, kinas. Kai kur buvo įvestas karinis režimas.

1918 m. rugpjūčio mėnesį susirgimų raiškiai sumažėjo, kas buvo suvokta kaip pandemijos pabaiga. Bet rudenį prasidėjo antroji banga su labai dideliu mirtingumu. Trečioji banga prasidėjo 1919 m. vasario mėnesį. Mirtingumas taip pat buvo didelis. Pandemija geso 1919 m. rugpjūčio mėnesį, bet visiškai pasibaigė tik 1920 m. pradžioje.

Karantinas

“Ispaniškās” gripas

